

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті обґрунтовано шляхи вирішення проблеми формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача засобами інноваційних педагогічних технологій. В умовах динамічних змін у сучасному суспільстві відбувається відтік кадрів із системи освіти. Відповідно до чинного законодавства, навчання майбутніх викладачів відбувається переважно у магістратурі на педагогічних спеціальностях. До специфіки такого навчання можна віднести те, що воно відбувається у стислі строки (1,5–2 р.), навчальний план визначає вивчення обмеженої кількості навчальних дисциплін та аудиторних годин на тиждень, правилами вступу до закладів вищої освіти передбачено право вступу на педагогічні спеціальності осіб із базовою непедагогічною освітою через перехресний вступ та можливість навчання на заочній формі осіб, які не мають достатнього досвіду практичної роботи, через важкий матеріальний стан студентів вони влаштовуються на роботу, навчаючись у подальшому за індивідуальним графіком тощо. У цих умовах професійно-педагогічна мобільність визначає успішність професійної діяльності майбутнього викладача. Для формування цього виду мобільності слід використовувати інноваційні педагогічні технології, які зорієнтовані на особистість майбутнього викладача. До таких технологій слід віднести технології форсайту, технологію керованого самонавчання, «Мозковий штурм» та «Case-метод» («case-study»), технологію ігрового моделювання ситуацій, технологію проєктивної діяльності, технологію використання педагогічно-маніпулятивних впливів в освітньому процесі, професійно-інтегровану та особистісно практико-орієнтовану інноваційну технологію. Ці технології використовуються для формування як особистісної, так і діяльнісної складової професійно-педагогічної мобільності. Опанування інноваційними педагогічними технологіями та застосування в практичній діяльності майбутніми викладачами є одним з індикаторів сформованості професійно-педагогічної мобільності. Стаття носить науково методичний характер.

Ключові слова: професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність, інновація, інноваційні педагогічні технології, магістратура, викладач.

Постановка проблеми. Динамічні зміни у сучасному суспільстві зумовлюються: 1) впровадженням інформаційних технологій, через що спостерігається відтік кадрів із виробництва у сферу обслуговування, зміни у номенклатурі професій та їх якісного змісту та т. ін.; 2) кризовими явищами в економіці, що зумовлює «вимивання» кадрів із системи освіти та їх влаштування на більш оплачувані посади в Україні і за кордоном; 3) орієнтація країни вступ до Європейського союзу, що зумовлює реформування через інтеграцію до європейського освітнього простору; 4) запровадження «нової української школи» як ключової реформи системи освіти, яка спрямована на вміння застосовувати учнями набуті знання у житті.

Зазначені зміни висувають нові вимоги до підготовки фахівців у закладах вищої освіти, ключовою з яких, на нашу думку, є професійна мобільність фахівця. У разі розгляду питань, пов'язаних із професійною кар'єрою педагога, йдеться про його соціально-професійну мобільність. Водночас професійно-педагогічна мобільність визначає успішність професійної діяльності майбутнього викладача.

Відповідно до чинного законодавства, навчання майбутніх викладачів відбувається переважно у магістратурі на педагогічних спеціальностях. До специфіки такого навчання можна віднести те, що воно: відбувається у стислі строки (1,5–2 р.); навчальний план визначає вивчення обмеженої кількості навчальних дисциплін та аудиторних годин на тиждень; – правилами вступу до закладів вищої освіти передбачено право вступу на педагогічні спеціальності осіб із базовою непедагогічною освітою за правилами перехресного вступу та можливість навчання на заочній формі осіб, які не мають достатнього досвіду практичної роботи; через важкий матеріальний стан студентів вони влаштовуються на роботу, навчаючись у подальшому за індивідуальним графіком.

Через це формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача вимагає використання в освітньому процесі інноваційних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розуміння необхідності розробки та впровадження технологій у систему освіти пов'язують зі станов-

ленням у США та Європі у 50–60-х рр. XX ст. технологічного підходу до навчання.

У науковій літературі використовуються поняття «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання».

Коли йдеться про освітню технологію, то мають на увазі технології, які призначені для прогнозування розвитку освіти, стратегії розвитку освітнього простору, розробці освітніх стандартів (на основі визначених компетентностей, професіограм тощо). До поняття педагогічної технології складовою входить навчальна технологія [13, с. 135].

Інноваціям в освіті присвячено роботи таких учених, як А. Москалюк, В. Кремень, В. Паламарчук, І. Зязюн, І. Підласий, Л. Даниленко, О. Киричук, О. Козлова, О. Савченко, Р. Швай, У. Ангеловський та ін.

Педагогічна інноватика розкриває глибинні процеси створення, освоєння і застосування нових освітніх парадигм, концепцій, технологій, яким притаманні особливості, пов'язані з діями суб'єктів педагогічної взаємодії [10, с. 83].

Інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання (від визначення мети до одержання результатів). Ця система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання, через що педагогічні технології пов'язані з ідеями й досвідом психології, соціології, системного аналізу тощо [5, с. 213].

Головною відмінністю інноваційної педагогічної технології від традиційної, як справедливо вказує Л. Сушенцева, є орієнтація на особистість майбутнього професійно мобільного кваліфікованого робітника, на розвиток його соціальних, професійних і ціннісних якостей, його соціальної і творчої активності [17, с. 69].

Поняття інновація є багатоаспектним та визначається як: а) нововведення, яке ще недостатньо поширене у суспільному виробництві (наприклад, передовий педагогічний досвід); б) нововведення, впровадження нових ідей, технологій, видів продукції тощо в організацію продукції, виробництво, управління підприємством та галузю (технології форсайту); в) щось, що сприймається як нове, як нововведення (те саме що у п. б) для конкретного навчального закладу, наприклад впровадження елементів дистанційного навчання); г) форма керованого розвитку систем (наприклад, розв'язок педагогічних проблем новими способами, впровадження інноваційних форм навчання); д) процес, під час якого винахід або відкриття доводиться до стадії практичного застосування і починає давати економічний ефект або нове «прикладання» науково-технічних знань, що забезпечує ринковий успіх (навчання великої кількості студентів на комерційній формі навчання може бути наслідком підвищення ефективності освітнього процесу за

рахунок упровадження інноваційних педагогічних технологій) [6].

Зазначимо, що за більш докладного розгляду наведені нами приклади можуть ілюструвати одночасно декілька видів інновацій із наведеної вище класифікації.

Нововведення (інновації), на думку А. Москалюк, не виникають самі собою, а є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Вони є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі [12, с. 359].

Якщо інноваційна педагогічна технологія виникає на основі наукової ідеї чи інноваційної думки, то «передовий педагогічний досвід» може ототожнюватися чи включатися в поняття «інноваційна технологія», спільно виступаючи складниками більш широкої категорії – «педагогічна практика» [3, с. 91].

Основна мета діяльності педагога-дослідника, як вказує І. Мартинова, застосування сучасних інноваційно-педагогічних технологій, що «дозволяє створити ефективну систему навчання учнів, сприяє створенню ситуацій успіху, індивідуалізації навчальної діяльності та активізації пізнавальної діяльності, мотивації до навчання, високій результативності, забезпечує психологічний комфорт і вільний вибір, розвиває креативне та критичне мислення» [11, с. 22].

Є різні класифікації інноваційних педагогічних технологій. Так, Л. Даниленко поділяє такі технології на розвивального, особистісно-орієнтованого, колективного, модульно-розвивального і життєтворчого навчання, особистісно-орієнтованого виховання, психологічного й адаптивного управління, інтеграційної природничої освіти тощо [7].

Як зазначає А. Остапенко, найбільш перспективними у контексті модернізації вищої школи є технології кредитно-модульного, проблемного, проектного навчання та ігрові технології [13, с. 135].

Як інноваційні у вищій школі впроваджуються технології інтерактивного навчання. Вони передбачають активну взаємодію учасників освітнього процесу, використання рольових ігор, ситуативне моделювання тощо.

Інтерактивні технології поділяють на технології кооперативного і колективно-групового навчання, ситуативного моделювання та технологію опрацювання дискусійних питань [14, с. 33].

До них також належать практичні заняття-конференції, під час яких відпрацьовуються комунікативні, вербальні, дискусійні вміння, які необхідні майбутнім фахівцям [16]. У сучасних умовах такі заняття можна проводити з використанням елементів технологій дистанційного навчання.

Таким чином, під час розгляду питань, пов'язаних із формуванням професійно-педагогічної

мобільності, виникає питання вибору відповідних інноваційних педагогічних технологій.

Мета статті – дослідити інноваційні педагогічні технології, які слід використовувати під час формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача

Виклад основного матеріалу. Відомо, що професійно-педагогічна мобільність майбутнього викладача має особистісний та діяльнісний складники. Особистісний містить такі компетентності, як *мотиваційна* (установка на професійне вдосконалення, здатність пізнати власну мотивацію до професійної діяльності), *рефлексивна* (здатність до осмислення власних професійних і особистісних можливостей), *адаптивна* (здатність пристосовуватися до умов професійної діяльності), *творча* (творче ставлення до професійної діяльності, здатність до оволодіння способами творчості в неї). Діяльнісний – *педагогічна* (здатність організовувати власну професійну діяльність і навчальну діяльність студентів), *фахова* (сукупність спеціальних знань та вмінь, що визначаються переважно базовою освітою, здатність використовувати у професійній діяльності), *проектна* (здатність проектувати власну професійно-педагогічну діяльність, навчально-пізнавальну діяльність студентів), *психологічна* (знати закономірності психічних процесів і станів особистості, здатність використовувати ці знання в освітньому процесі) [8].

Зупинимось на інноваційних педагогічних технологіях, як слід використовувати для формування особистісного складника професійно-педагогічної мобільності.

Так, використання *технології форсайту* для розвитку мобільності дозволяє студентам набути навички прогнозувати власне майбутнє [4]. Створення Форсайт-проекту «Я – майбутній викладач» та допоможе студентам в успішній адаптації до умов професійної діяльності. Участь у проекті дозволяє студенту проявити власну індивідуальність, розкрити творчі здібності, відчувати себе у ролі педагога.

Технологія керованого самонавчання реалізується через установки на згуртування групи, вироблення єдиних цілей педагогічної спільноти закладу вищої освіти, індивідуальну допомогу, відкритість, прозорість, спільну діяльність, обмін думками. Зміст навчання визначається програмою і коригується запитамі слухачів [1, с. 297]. Перевагою технології, на думку Л. Амірової, є можливість знизити під час її використання залежність результату навчання від рівня професійної кваліфікації конкретного слухача в «суб'єкт-суб'єктні» взаємодії учасників освітнього процесу

«Мозковий штурм» і «Case-метод» («case-study») є найбільш ефективними серед методів колективно-групового навчання, що зумовлю-

ється впливом на особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя оскільки спонукає його до самоефективності в інтенсивній діяльності, яка базується на виявленні власної уяви, творчості, вільного висловлення своїх думок [15, с. 31].

Для формування діяльнісного складника професійно-педагогічної мобільності доцільно використовувати інші інноваційні педагогічні технології.

Так, *технологія ігрового моделювання ситуацій* [19, с. 10–11] – це інноваційна технологія, яка передбачає розробку навчальних практичних завдань під час яких студенти самі моделюють і реалізують ігрові педагогічні ситуації. При цьому формуються відповідні компетентності.

Технологія проективної діяльності – це система навчання, яка передбачає гнучку організацію освітнього процесу та забезпечує, на думку Ю. Біктуганова, професійно-особистісне зростання вчителя, підвищуючи його професійну мобільність [2, с. 5]. Технологія сприяє розвитку самостійності, творчості та інтелектуальних здібностей.

Водночас можна виділити технології, використання яких уможливорює формування двох складників професійно-педагогічної мобільності.

Так, використання *тренінгових технологій* реалізує активну модель навчання, що стимулює самостійність студентів, дозволяє їм продемонструвати нестандартність мислення та творчість, підвищити адаптивність та рефлексивність.

Водночас прикладами тренінгових ситуацій можуть бути рольові та проблемні ситуації професійної діяльності, ситуації, пов'язані з фахом викладача, ситуації, пов'язані з моделюванням та проектуванням педагогічної дійсності, конфліктні ситуації тощо.

Важливою технологією, яку доцільно використовувати для формування професійно-педагогічної мобільності, є *технологія використання педагогічно-маніпулятивних впливів в освітньому процесі*.

Маніпулятивний вплив у педагогічному процесі вимагає адекватності та самооцінки, узгодження з певними загальноприйнятими нормами. Критерієм моральності педагогічних маніпуляцій варто вважати етичні принципи і моральні норми, а також мотиви і цілі, якими керується суб'єкт впливу для постійного покращення освітнього процесу [9, с. 154].

Провідною характеристикою цього впливу є спрямованість його дії на стереотипізовану поведінку (реакції) учасників освітнього процесу, що зумовлює його ефективність під час формування професійно-педагогічної мобільності.

Під час формування професійно-педагогічної мобільності доцільно також використовувати *професійно-інтегровану (особистісно практико-орієнтовану) інноваційну технологію*, запропоновану Л. Сущенцевою, яка враховує мету

формування мобільності (професійно-педагогічної); специфічні особливості професії (професійну кваліфікацію педагогічного працівника), зміст навчального предмета, наявність дидактичних і технічних засобів навчання (зокрема дистанційної освіти), індивідуальні психологічні особливості студентів (учнів), здатність до самостійного оволодіння знаннями, уміннями, навичками, ключовими та професійними компетенціями, рівень професійно-педагогічної та методичної майстерності педагога [18, с. 322].

Слід зазначити, що запропонований нами підхід до формування складових професійно-педагогічної мобільності є дещо умовним та зумовлюється змістом завдань для студентів (особливостями використання певної інноваційної педагогічної технології) у конкретних (визначених педагогом) умовах освітньої діяльності.

Висновки і пропозиції. Із наведеного вище можна зробити висновок, що формування професійно-педагогічної мобільності майбутніх викладачів в умовах магістратури передбачає використання проаналізованих вище інноваційних технологій під час викладання дисциплін навчального плану та проведення практик. Це підвищить результативність освітнього процесу та конкурентоспроможність випускників на ринку освітніх послуг.

Подальші дослідження буде присвячено дослідницько-експериментальній перевірці ефективності запропонованих підходів.

Список використаної літератури:

1. Амирова Л.А. Реализация технологии управляемого самообучения преподавателей вуза в дидактической системе последипломного образования. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. Т. 12, № 3(2), 2010. С. 296–298.
2. Биктуганов Ю.И. Развитие профессиональной мобильности учителя средствами проектной деятельности в системе дополнительного образования: автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08; Рос. гос. социал. ун-т. Москва, 2013. 22 с.
3. Бойко А.М. Упровадження інновацій – стратегія прискореного розвитку педагогічної практики і теорії. *Постметодика*. 2010. № 2. С. 16–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2010_2_5 (дата звернення: 26.02.2019).
4. Вороновська Л.П. Формування професійної мобільності майбутніх фахівців комунального господарства: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпропетровськ, 2016. 20 с.
5. Гаргін В.В. Використання інтерактивних технологій навчання у проектно-технологічній діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 137, 2016. С. 213–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_137_52 (дата звернення: 27.02.2019).
6. Гірничий енциклопедичний словник. URL: https://enc_uk.academic.ru/3803/%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (дата звернення: 27.02.2019).
7. Даниленко Л.І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі. *Управління освітою*. 2001. №3. С. 18–24.
8. Ієвлєв О.М. Компетентності професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2018. Вип. № 64. С. 105–111.
9. Калінська О.П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2018. 345 с.
10. Козак Л.В. Педагогічна інноватика у розвитку нових напрямів освіти. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2. С. 74–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2014_2_10 (дата звернення: 28.02.2019).
11. Мартинова І. Упровадження інноваційних педагогічних технологій як засіб розвитку творчого потенціалу педагога. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 4. С. 18–22.
12. Москалюк А.М. Суть педагогічних інновацій і їх сучасна класифікація. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 35. 2013. С. 355–359. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_35_75 (дата звернення: 28.02.2019).
13. Остапенко А.К. Використання педагогічних технологій як дидактична проблема у контексті модернізації вищої школи: теоретичний аспект. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 8 (Ч. 2), 2013. С. 128–136.
14. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
15. Пріма Р.М. Теоретико-методологічні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04; Південно-український нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2010. 48 с.
16. Суворова Н.А. Интерактивное обучение: новые подходы. *Инновации в образовании*. 2001. № 5. С. 106–107.
17. Сушенцева Л. Інноваційні педагогічні технології у процесі підготовки майбутнього професійно мобільного педагога професійного навчання

- у вищому навчальному закладі (теоретичний аспект). *Наукові записки [Кіровоградського держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2016. Вип. 9(3). С. 65–70. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2016_9\(3\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfm_2016_9(3)_19) (дата звернення: 28.02.2019).
18. Сушенцева Л.Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04; ІПТО НАПН України. Київ, 2012. 559 с.
19. Фоминых М.В. Игровое моделирование как средство подготовки студента профессионально-педагогического учебного заведения: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08; Рос. гос. проф.-пед. ун-т. 2011. 27 с.

lievliev O. Formation of professional and pedagogical mobility of the future lecturer by means of innovative pedagogical technologies

The article substantiates the ways of solving the problem of formation of the lecturer's professional and pedagogical mobility by means of innovative pedagogical technologies. In the conditions of dynamic changes in modern society a departure of personnel from the education system is observed. According to the current legislation, the training of future lecturers takes place mainly in the magistracy in pedagogical specialties. The specifics of such training can be attributed to the fact that it: occurs in a relatively short time (1,5–2 years); curriculum determines the study of a limited number of academic disciplines and class hours per week; the rules of admission to higher education institutions envisage the right to enter the pedagogical specialty of persons with basic non-pedagogical education through the cross-sectional introduction, and the possibility of studying on a correspondence form of persons who do not have sufficient experience of practical work because of the difficult material condition of the students they are hired for work, studying further on an individual schedule; etc. In these conditions, professional-pedagogical mobility determines the success of the professional activity of the future lecturers. To form this type of mobility, innovative pedagogical technologies should be used that are oriented towards the personality of the future lecturer. Such technologies should include: foresight technology; controlled self-learning technology; "Brainstorming" and "Case- method" ("case-study"); technology of game simulation of situations; technology of projective activity; the technology of using pedagogically-manipulative influences in the educational process; professionally integrated and personally practicing innovative technology. These technologies are used to form both a personal and an active component of professional and pedagogical mobility. The mastery of innovative pedagogical technologies and their application in the practice by future lecturers is one of the indicators of the formation of their professional and pedagogical mobility. The article is scientifically methodical.

Key words: professional mobility, professional and pedagogical mobility, innovation, innovative pedagogical technologies, master's degree, lecturer.